

*Н. А. Лунякова, канд. екон. наук, доц.,
Севастопольський національний технічний університет*

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ КРЕДИТНОГО РАЦІОНУВАННЯ

Проблема раціонування кредитів є актуальною і постійно знаходяться в полі зору вітчизняних та зарубіжних учених. Раціонування кредиту або, інакше кажучи, надання кредиту в обмежених обсягах є засобом найбільш ефективного використання наявних резервів банку в умовах, коли його ресурси (у тому числі, ресурси центрального банку) незначні, у країні є невеликий оборотний капітал, але в той же час існує великий попит на банківський кредит. У світовій практиці раціонування кредиту мало місце, так у травні 1952 р. в США була розпочата “Програма добровільного обмеження кредитування”.

Проблему раціонування кредитів розкривають у своїх наукових працях Д. Ходгман, Д. Стігліц, С. Моїсеєв, Т. Лисейчикова, М. Єрмошенко, А. Гриценко, Т. Кричевська та ін. Серед наукових праць з даної проблематики особливе місце займає фундаментальна праця Д. Ходгмана “Кредитний ризик і кредитне раціонування” (1960 р.). У цьому дослідженні автор розкрив необхідність раціонування кредиту в умовах невизначеності та неповноти інформації, які постійно супроводжують процеси кредитування на грошовому ринку. Проблема неповноти (асиметрії) інформації на грошових ринках отримала новий якісний розвиток у праці Дж. Стігліца і Е. Вейсса “Кредитне раціонування на ринках з недосконалою інформацією” (1981 р.). Учені науково довели, що процентна ставка за кредитом безпосередньо впливає на рівень кредитного ризику. Підвищення процентної ставки за кредитом призводить до зміни складу позичальників: число сумлінних позичальників скорочується, в той час, як число недобросовісних, спекулятивних позичальників збільшується (ефект несприятливого відбору), що призводить у свою чергу до підвищення ймовірності неповернення кредитів та зниження операційних доходів банків. Дослідження Дж. Стігліца та Е. Вейсса була визнана світовим науковим співтовариством: Дж. Стігліц у 2001 р. був удостоєний Нобелівської премії з економіки.

Серед останніх досліджень, пов’язаних з проблемою раціонування кредиту в умовах асиметрії інформації можна виділити роботу С. Моїсеєва. Учений зробив аналогічні висновки щодо взаємозв’язку між зміною рівня процентної ставки та числом добросовісних і недобросовісних позичальників. Автор зазначає, що “...оптимальной кредитной политикой в период финансовой нестабильности, когда перспективы заемщиков остаются неясными, является рационирование кредита. Банкам целесообразно сокращать предложение кредитных продуктов, сохраняя ставки на приемлемом для заемщиков уровне”.

У фінансовій теорії розглядається два варіанти раціонування кредиту. Перший варіант: відмова від надання кредиту навіть під високу процентну

ставку (збільшення ставки відсотка посилює проблему несприятливого відбору, так як у цьому випадку підвищується ймовірність того, що кредит буде виданий позичальнику з високим кредитним ризиком). Інший варіант: надання кредиту в меншому за розміром, ніж потрібно позичальнику. У той же самий час, серед основних напрямків раціонування кредитів на макрорівні виділяють: зниження кредитування до обсягів, які відповідають розмірам економіки; зміна структури активів банківського сектора (зниження лімітів кредитування на користь інших активів); стиснення банківського сектора під впливом регулятора (рестрикція).

За підсумками проведення аналізу кредитного ринку України за період з 2006 до 2010 р. було виявлено, що в період кредитної експансії частка кредитів в активах банків була вкрай високою і становила понад 70 %, що в свою чергу не могло не вплинути на масштаб банківської кризи.

У той же час, необхідно звернути увагу на ряд негативних наслідків, які може мати раціонування кредиту. Зокрема, для реального сектора економіки обмеження на надання кредитів можуть привести до проблеми дефіциту коштів, уповільнення виробничих процесів, відмови від довгострокових інвестицій, а для економіки, в цілому, – до інфляції, тому що підприємства будуть змушені збільшувати ціни на продукцію для покриття дефіциту ресурсів. Для вирішення проблем, пов'язаних з раціонуванням кредитної пропозиції необхідно, на нашу думку, розробити комплексний підхід, пов'язаний з використанням різних інструментів фінансової та кредитної політики, реалізацією адекватних заходів державного регулювання. Аналітики приходять до висновку, що на даний момент Україні більше підходить “американська” модель, що передбачає державну підтримку фінансового, а не реального сектора економіки. Інвестиційна підтримка державою реального сектора обмежена фінансовими можливостями держави. Тому, ключовим напрямом, що забезпечує реалізацію програми раціонування кредиту в умовах посткризового відновлення економіки, є розробка загальнодержавної системи гарантування в процесах надання кредиту реальному сектору економіки.